

Medialukutaitoa terveystietintään

ESA VÄLIVERRONEN

Tämän päivän mediaa seuraamalla voi helposti ajatella, että mikään ei kiinnosta ihmisiä yhtä paljon kuin terveys. Iltaapäivä-lehdessä julkikkaset tilittävät sairauksiaan ja sanomalehdet varoittavat uhkaavista epidemi-oista. Sairaalasarat koukuttavat tv:n katsojia ja naistenlehdet antavat vinkkejä terveelliseen elämään. Internet tulvii terveysvalistusta ja vaihtoehtoisia diagnooseja. Keskustelu dieeteistä käy kuumana sosiaalisessa mediassa. Terveys ei ole enää vain fyysinen tai psyykinen olotila, vaan siitä on tullut yksilöllistävän elämäntavan keskeinen arvo ja ideaali.

Ulla Järven toimittama *Tautinen media* onkin tervetullut opas jäsentämään tätä terveystietinnän tulvaa. Järvi on kokenut toimittaja ja myös väitellyt aiheesta muutama vuosi sitten. Myös useat muut kirjoittajat ovat vastikään väitelleitä tai väitöskirjaa viimeisteleviä. Kirja todentaa myös sen vanhan kliseen, että terveys kiinnostaa ennen kaikkea naisia: 12 kirjoittajan joukossa on vain yksi mies. Toisaalta, yllättävää kyllä, sukupuolienäkökulmaa ei juurikaan kirjassa käsitellä.

Kirjaa taustoittavissa luvuissa Sinikka Torkkola hahmottelee terveystietintää osana journalistisia, yhteiskunnallisia ja kult-

tuurisia käytäntöjä, Ulla Järvi puolestaan piirtää suomalaisen terveystietinnän ja -valistuksen historiaa. Torkkola kytkee tietinnän muuhun yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen, Järvi hahmottaa valistuspuheen muutoksia. Molemmat ovat hyödyllisiä katsauksia aiheen tutkimuksesta kiinnostuneille.

Torkkola nostaa artikkelinsa avaintermiksi tietinnän tutkimuksen tämänhetkisen muutokseen, medioitumisen, jolla viitataan median kasvavaan rooliin yhteiskunnassa. Valitettavasti hän ei analysoi sen pohjalta tarkemmin median ja muiden instituutioiden suhteita. Medioituminen jää lähinnä iskusanaaksi kuten usein tietinnän tutkimuksen teksteissä. Varsinkin perinteisen median ja sosiaalisen median erilaisia rooleja ei medioitumispuheessa useinkaan täsmennetä.

Tautinen media on kiinnostava, joskin vähän hajanainen ja epätasainen kokonaisuus. Osa teksteistä puhuttelee lähinnä akateemista yleisöä, osa tarjoaa hyvinkin käytännönläheisiä vinkkejä terveystietinnän tekijöille tai aiheesta kiinnostuneille maallikoille. Osa teksteistä on lohkaisuja tekijöidensä väitöskirjoista, ja ne olisivat kaivanneet hiukan enemmän työstämistä uuteen julkaisukontekstiin. Eri-

Ulla Järvi (toim.)
Tautinen media
Duodecim, 2014

laisten yleisöjen tavoittamisessa onnistuu ehkä parhaiten Järvi, joka popularisoi sanottavan-
sa selkeästi.

Anna-Maria Mäki-Kuutin artikkeli television lääkärisarjoista on myös toimiva analyysi siitä, miten lääkärisarat puhuttelevat yleisöään ja työstävät yhteisöllisiä arvoja. Hän tuo hyvin esiin, miten yhteiskunnallinen muutos heijastuu sarjoissa. Vienna Setälä analysoi terävästi ja poleemisesti keskiluokalle suunnattua ja biolääketieteeseen nojautuvaa terveysvalistusta.

Ajankohtaisimmillaan kirja jäsentää terveystietinnän muutoksia sosiaalisessa mediassa. Viime aikoina on puhuttu siitä, miten tieteen edustajat ja viranomaiset ovat myöhästyneet pahasti internetin ja sosiaalisen median hyödyntämisessä, jonka seurauksena keskustelua hallitsevat usein tieteen kriitikot ja huihaan tarjoajat.

Merja Drake tuo kiinnostavasti esiin hakukoneoptimoinnin kaupalliset kytkökset. Jos muutama vuosi sitten sikainfluenssaa googlaava päätyi ensimmäisenä iltaapäivälehden keskustelupal-

talle tai luontaistuotteita kauppaavalle vaihtoehdoiselle sivustolle, syynä saattoi olla se, että jotkut olivat ostaneet Googlelta näkyvyyttä itselleen. Toisaalta Drake korostaa, että internetin keskustelupalstat eivät tarjoa pelkkää huuhaata vaan myös tärkeää vertaistukea ihmisille. Parhaimmillaan ihmiset oppivat näillä foorumeilla ilmaisemaan

paremmin omia kokemuksiaan ja tunteitaan.

Eija Hukka puolestaan tuo esiin sen, että viranomaiset ovat oppineet sosiaalisen median käyttöön yleensä vasta katastrofien kautta. Hän tarjoaa artikkelissaan vinkkejä terveysviestinnän ammattilaisille siitä, miten sosiaalista mediaa voisi hyödyntää ennakoivasti.

Kirjan otsikon voi tulkita myös mediakritiikiksi, ja monista kirjan artikkeleista voi lukea mediakritiikkiä vähintäänkin rivien väleistä. Hieman systemaattisempaa mediakritiikkiä olisi mielellään lukenut enemmänkin. Kirjan päättävä Tuula Vainikaisen ja Ilpo Salosen analyysi rasvasodasta on hyvä avaus tähän suuntaan.

Terveyden edistämisen asialla

HARRI VERTIO

Professori Pekka Puska on monien mielessä terveyskasvatuksen henkilöitymä sekä Suomessa että ulkomailla, ja hänen nimensä assosioituu välittömästi Pohjois-Karjala-projektiin. *Raha tai henki* -kirjassa nämä miellelyhtymät ovat voimakkaasti läsnä. Kirjoittaja kertoo kokemuksistaan nykyaikaisesta kansanterveystyöstä, tämänhetkisistä haasteista ja jatkossa tarvittavista toimenpiteistä. Pekka Puskan kokemukset ovat huomattavan laaja-alaisia kansanterveyden sekä kansallisen ja kansainvälisen terveyspolitiikan kentillä. Kirjassa ilmenevät ohimennen myös Puskan laajat kansainväliset kontaktit ja verkostot, joista varmaankin vain mitättömän pieni osa tulee tässä yhteydessä mainituksi.

Kirjan ytimenä on silti Pohjois-Karjala-projekti. Hankkeen kansanterveystieteellistä ja terveyspoliittista perustaa kuvataan varsin perusteellisesti. Projekti lienee yksi kuuluisimmista alan pioneeritöistä, ja se tunnetaan

paremmin maailmalla kuin monet muut suomalaiset innovaatiot. Tämä johtuu osaltaan mainiosta markkinoinnista: projekti on vuosia järjestänyt kiinnostuneille mahdollisuuden tutustua paikan päällä hankkeeseen. Pohjois-Karjala-projekti on heijastunut Pekka Puskan koko tähänastiseen elämäntyöhön jokseenkin ainutlaatuisella tavalla. Projektissa oli paljon uutta, mutta erityisesti ajatus väestöön vaikuttamisesta yhteisöjen kautta oli aikaansa edellä. Vaikka projekti mielestäni olikin alun perin riskitekijälähtöinen, se omaksui ja kehitti myös nykyaikaisen terveyden edistämisen toimintatapoja ja periaatteita.

Pohjois-Karjala-projektilla oli takanaan vahva poliittinen tuki, mikä takasi myös rahoituksen jatkuvuuden. Pitkäaikaisilla interventioilla ja seurantatutkimuksilla on usein vaikeuksia juuri rahoituksen järjestämisessä, koska tulokset saattavat näkyä vasta vuosikymmenten ku-

Pekka Puska
Raha tai henki
Docendo, 2014

luttua. Hanke eteni täällä Pohjanrähden alla todellisessa myötätuulessa. Meno johti myös johdonmukaiseen jatkoon Pekka Puskan tultua valituksi eduskuntaan, myöhemmin Kansanterveyslaitoksen johtoon ja vielä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen pääjohtajaksi.

Kirjassa paneudutaan tarkemmin viiteen sairauksien riskitekijäkokonaisuuteen: tupakkaan, ravintoon, liikunnan vähäisyyteen, alkoholiin ja stressiin. Pekka Puska osaa asiansa. Hän on epäilemättä puhunut ja kirjoittanut näistä aiheista lukemattomia kertoja ja kertoo asiantuntevasti sekä lääketieteellisestä tiedosta että vaikuttamisen mahdollisuuksista ja tekniikoista. Poliittisia näkökulmia valotetaan erityisesti ravitsemuksen kohdalla. Myös lihavuuden lisääntymi-